

El dret a la llengua

Per una nova Declaració Universal
de Drets Lingüístics
amb perspectiva de futur

Coordinació de Vicenta Tasa Fuster

Saldonar.

El dret a la llengua

El dret a la llengua

**Per una nova Declaració Universal
de Drets Lingüístics
amb perspectiva de futur**

Coordinació de Vicenta Tasa Fuster

Saldonar.

El dret a la llengua

- © dels textos: Eloi Bellés Boeta, Pere Comellas Casanova, Víctor García Tur, Iris Llop, Isidor Mari Mayans, Jordi Martí Monllau, Júlia Ojeda Caba, Anna M. Pla Boix, Eva Pons Parera, Sebastià Portell Clar, Oriol Ramon i Mimó, Simona Skrabec, Vicenta Tasa Fuster, Carles Torner Pifarré, Pit-roig Vinyals i Tasa, 2024
- © de la il·lustració de la coberta: Dakota Hernández, 2024
- © d'aquesta edició: PEN Català i Edicions Saldonar, 2024

Coordinació: Vicenta Tasa Fuster

Comissió assessora: Víctor García Tur, Júlia Ojeda Caba i Pit-roig Vinyals i Tasa

Agraïments al Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i Nacionals (CIEMEN) i als membres del Comitè de Drets Lingüístics del PEN Català: Víctor García Tur, Laura Huerga Ayza, Iris Llop Mangas, Montserrat Milian Batista, Júlia Ojeda Caba, Josep Palomero i Almela, Helena Soler i Puig, Vicenta Tasa Fuster i Pit-roig Vinyals i Tasa.

Primera edició: desembre del 2024

Publicat per Edicions Saldonar

Alfambra, 16, 5è 2a

08034 Barcelona

edicions@saldonar.com

www.saldonar.com / @saldonar

Edició i producció: Francesc Gil-Lluch

Disseny i maquetació: Octavi Gil Pujol

Revisió lingüística: Anna Simó Castelló

Distribució: UDL

Thema: CB, JB

ISBN: 978-84-19571-47-2

Dipòsit legal: B 22369-2024

Amb el suport de la Institució de les Lletres Catalanes (ILC), l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) i la Diputació de Barcelona (DIBA).

Amb la col·laboració del Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i Nacionals (CIEMEN), la Fundació Josep Irla i la Xarxa Vives d'Universitats.

Saldonar forma part de l'associació Llegir en Català

Aquest llibre s'ha imprès amb paper procedent de boscos gestionats de manera sostenible, un òfset cru de 80 grams, i s'ha compaginat amb la tipografia Tiempos en cos 9,5.

Els titulars del *copyright* tenen els drets reservats.

Taula

Pròleg 11

Simona Škrabec

**El passat immutable, el mal presagi del present
i un futur indefinit** 17

Víctor García Tur i Pit-roig Vinyals i Tasa

L'esperança és poder 25

Carles Torner Pifarré

De Chiapas a la Patagònia: escriure el futur en llengües
indígenes

El Tibet: per assolir un món de compassió

Els amants de Kafka ja parlen en kurd

Literatures nacionals africanes: l'oxigen de la cultura és
la traducció

Un saber català que cal exportar

La tasca i l'esperança

**La Declaració Universal de Drets Lingüístics:
els principis inicials** 41

Oriol Ramon i Mimó

Una Declaració fruit d'un llarg procés de debat i consens

La pau lingüística

La Declaració Universal de Drets Lingüístics

El seguiment

Motius per a l'esperança

Una nova oportunitat per als drets lingüístics?

55

Isidor Marí Mayans

Una declaració encara plenament activa

El context dels anys 90

S'inicien els treballs: principis bàsics

Els límits del suport internacional

Podem superar les limitacions en el reconeixement dels drets lingüístics?

És qüestió d'adoptar una nova iniciativa

Als drets lingüístics en les administracions i els òrgans oficials

73

Eva Pons Parera

Els usos lingüístics de les administracions:
el plantejament de la Declaració

Context internacional de la llengua a les administracions

Els drets d'ús de la llengua pròpia a les administracions

Territorialitat i drets lingüístics

Consideracions finals

Revisió de la Declaració Universal de Drets Lingüístics en l'àmbit de l'ensenyament: reptes i finestres d'oportunitat

93

Anna M. Pla Boix

Consideracions preliminars

Breu llambregada a l'actual regulació de la DUDL en l'àmbit educatiu

Algunes propostes per avançar en el reconeixement i la protecció de la diversitat lingüística en l'ensenyament

Els drets lingüístics en els nous mons tecnològics

109

Vicenta Tasa Fuster

Introducció

Revolucions industrials i tecnològiques i llengües minoritzades. Amb el cas del català/valencià com a exemple

Llengües, espai digital i intel·ligència artificial

Biaixos de les tecnologies digitals, robòtiques i d'intel·ligència artificial

L'embranchida de la Declaració Universal de Drets

Lingüístics

Propostes per a una Declaració Universal de Drets

Lingüístics actualitzada en l'àmbit de les tecnologies digitals, robòtiques i de la intel·ligència artificial

Nota final

Drets lingüístics i mitjans de comunicació a l'era de la digitalització

137

Júlia Ojeda Caba

Model econòmic, immigració i llengua

149

Jordi Martí Monllau

Economia, drets lingüístics i benestar integral

El model econòmic dels Països Catalans i les seues conseqüències demogràfiques i sociolingüístiques

Sobre el model productiu de les comunitats lingüístiques no sobiranes

Algunes recomanacions en relació amb la Declaració Universal de Drets Lingüístics

Drets lingüístics, drets culturals

169

Sebastià Portell Clar

Els drets lingüístics en l'àmbit cultural: un bon punt de partida?

Algunes propostes d'actualització o d'ampliació

Vigència i potencial de la DUDL als Països Catalans

Els drets lingüístics de la població immigrant

183

Pere Comellas Casanova

Igualtat i diversitat

Comunitat lingüística i grup lingüístic

Llengües patrimonials i llengües immigrades: conflicte d'interessos?

Les llengües immigrades i la Declaració

La immigració i les seves llengües als territoris catalanoparlants

El problema de la vernacularització de les llengües al·loglotes i la legitimitat de la revitalització

Conclusió: el dret a la restauració

Onomàstica: el dret d'anomenar(-nos) i d'anomenar el lloc on vivim

205

Eloi Bellés Boeta

L'onomàstica i la DUDL

Cap a una nova DUDL: algunes propostes de millora i el català?

Consideracions finals

Pròleg

Simona Škrabec

Presidenta del Comitè de Traducció i Drets Lingüístics
del PEN Internacional del 2014 al 2020

A la ciutat de Poznan, cada dia a les dotze, dos cabrits xoquen amb les banyes, frontalment, l'un contra l'altre. Davant del rellotge de l'ajuntament, els guies turístics oficials procuren ni tan sols esmentar la tensió entre la cultura alemanya i la polonesa que van marcar la vida a la ciutat durant segles. Però és ben fàcil desxifrar una metàfora tan literal. Els cabrits representen el xoc entre dues «bèsties» tossudes que no cedeixen a l'altra ni un pam de terra, que no es cansen mai de lluitar.

L'estàtua de Bamberka, un altre monument emblemàtic de la mateixa ciutat, representa una noia que ha vingut de fora, de la ciutat alemanya de Bamberg, en recerca de feina i fortuna. La noia carreteja dues galledes d'aigua pesades, una a cada extrem del fustegal. Són galledes plenes d'aigua, l'aliment més vital: quina força d'equilibri i quina fe que calen per mantenir un rumb propi en circumstàncies tan complexes. Aquesta figura de bronze d'una treballadora incansable no és una imatge del passat. La Bamberka s'adreça avui a milions de persones desplaçades. Qualsevol que hagi hagut de fer-se lloc en un cultura forana comprendrà el missatge que transmet la figura. L'equilibri és difícil de mantenir. Per cert, no us recorda, la Bamberka, el pòster de Miquel Barceló per a la fira de Frankfurt de 2007? L'aparent lleugeresa d'una ballarina que havia de fer la dansa amb una barra amb dues peses molt pesants sobre el cap...

L'època actual és una època d'identitats híbrides i de desplaçaments. El nostre món està marcat per la diàspora. Les persones

que han «caigut» entremig de les cultures semblen alienes a la cultura original de la qual provenen i alhora foranes en la cultura en la qual viuen. Seguint aquest fil de pensament, l'exclusió de les persones desplaçades es va aprofundint, sense que potser ni ens n'adonem: reconeixem la dificultat de la situació d'entremig i per això ens fem automàticament comprensius davant de la impossibilitat d'aquestes persones de trobar una veu. Els atribuïm un silenci constitutiu, assumim sense cap reflexió que una persona que ha quedat «atrapada» entre dues cultures no se'n pot sortir mai. Les persones que habiten mons diversos sembla que simplement no poden expressar-se d'una manera completa, sovint ni tan sols comprensible.

És necessari reconèixer la dificultat del procés d'adquisició d'una llengua nova i també la dificultat de preservar el contacte amb la cultura d'origen, sobretot quan no es tracta d'un desplaçament voluntari, sinó d'una fugida per salvar la vida o la integritat. Però no podem cultivar la idea que la posició de mudesa és inevitable, o fins i tot bella. Rere aquesta consideració s'amaga una premissa molt problemàtica, i és la convicció que les persones només poden tenir una sola identitat autèntica i que poden parlar bé només una sola «llengua materna».

La principal implicació ideològica d'aquest posicionament és que reforça el monolingüisme, ha funcionat durant segles com un axioma que ha permès la construcció de la dominació simbòlica, especialment en contextos colonials. Aquesta ideologia nega tota possibilitat de viure en dues cultures, de ser capaç de «traduir». Per aprendre la llengua de la civilització, calia renunciar a la llengua pròpia, oblidar-la, soterrar-la, renegar d'ella amb totes les forces perquè una persona que volgués dominar alhora la llengua de l'imperi i la de la seva comunitat era presentada com un monstre, com una aberració.

Les idees basades en una única llengua pròpia exclouen doblement les persones d'orígens híbrids. Per una banda se'ls nega accés a la cultura d'origen i l'orgull de procedència: han d'estar disposades a assimilar-se i renunciar al que eren. I, per l'altra banda, se'ls nega l'accés a la cultura d'acollida amb la idea molt arrelada que només es pot parlar bé una sola llengua, la llengua materna. En una llengua segona, sempre s'expressaran de manera imperfecta, tindran accent, faran errors típics i incorregibles, de manera que caminaran coixejant per la vida.

Hem de donar als nouvinguts la possibilitat de ser inclosos a la nostra societat, a priori amb l'esforç que calgui, però no els podem excloure dient que la llengua apresada d'adult mai pot servir per viure com algú que està integrat completament. Perquè si adoptem el criteri del monolingüisme, implícitament reconeixem que hi ha veus que no poden parlar, que no cal que s'esforcin a donar-se a conèixer perquè el seu relat no importa. Si volem canviar aquestes inèrcies, cal una insistència decidida per superar una impossibilitat que és només aparent. Perquè les persones amb el rerefons diaspòric poden parlar només si des de les posicions del poder se'ls obre aquesta possibilitat. Tots parlem per ser escoltats. Si ningú escolta, la comunicació no té sentit. Per integrar un nouvingut dins d'una comunitat lingüística, cal un gest d'hospitalitat inicial. Cal decidir conscientment que volem escoltar les veus trencades, inconnexes, massa plenes de sofriment i de traumes. Hem de voler trobar lloc per als que viuen entre nosaltres, però que no són com nosaltres. Hem d'anar habilitant ponts i traductors que puguin fer aquesta connexió no només amb els que viuen lluny, sinó amb els móns «invisibles» al costat de casa.

Tot i la importància d'aquesta sensibilitat envers els nouvinguts, no podem oblidar tampoc que el cas de la Bamberka és només un dels possibles escenaris. Les persones que es desplacen per

trobar pau i feina en algun altre indret, en la majoria dels casos s'acaben fent amb el lloc i amb els costums de la nova llar. A la llarga, aquests desplaçaments són portadors d'aquella energia de renovació i canvi que ajuda a trobar els equilibris i que enriqueix les cultures des de dins.

Més difícil és parlar de conflictes enquistats, de les situacions de dominació inamovibles en les quals la cultura de dominació és la que ha vingut de fora i s'ha fet forta en els espais que havien desenvolupat llargament el seu propi sistema cultural i lingüístic. En moltes d'aquestes situacions hi ha una necessitat evident de protegir-se de la dominació simbòlica i del perill d'assimilació. Però cal anar amb compte que aquesta necessitat de preservar l'espai propi no es faci a costa de la capacitat d'integrar els canvis constants i de funcionar com un sistema obert, capaç d'interactuar amb els altres. De fet, la dominació simbòlica en els seus estadis més aguts converteix les cultures febles en illots als quals se'ls nega sobretot això, la capacitat d'intercanvi. La pràctica d'impulsar la creació de «reserves índies» és un exemple estremidor d'un constructe ideològic destinat a produir la desaparició d'una cultura viva. Amb l'aïllament sistemàtic, les cultures febles es converteixen així en una rèmorra del passat i són excloses del món actual.

En aquests contextos, la traducció només funciona de manera «extractiva». Les cultures febles, degradades i sotmeses a pressions descomunals, són com una mina a cel obert. S'hi va a buscar la innovació, les solucions inesperades i la bellesa ancestral sense donar-los res a canvi. Se n'extreu la bellesa i el coneixement sense reconèixer realment l'origen d'aquestes idees, metàfores, paraules, sistemes de pensament. La traducció és una traducció només quan reconeix els dos espais involucrats en l'intercanvi com a iguals, capaços de comunicar-se, de fer el camí d'anada i de tornada. Si un dels espais ha de quedar mut i invisible, o transformat en una

ridícula imatge folklòrica de si mateix, no parlem de la traducció sinó d'una violència simbòlica terrible. La política d'extracció simbòlica és comparable amb l'aprofitament de recursos naturals a les zones de dominació colonial a les quals encara avui tot sovint se'ls nega la capacitat de gestió pròpia.

Per concloure aquest ràpid esbós dels paisatges lingüístics del món actual, podríem dir que els drets lingüístics a l'inici del segle XXI signifiquen sobretot l'aposta per les relacions simètriques, de reconeixement mutu. Caldria fomentar encara més l'interès per allò desconegut i diferent. Cal la voluntat expressa per conèixer tot el que sembla forà d'entrada, però que pot ser llavor de canvis inesperats. Per això mateix, protegir una llengua feble és reconèixer-li el dret de comunicació amb totes les altres, fer-la forta a través d'intercanvis i de curiositat. En contextos de repressió severa i de discriminacions continuades —que són condicions en les quals, malauradament, encara viuen i es desenvolupen la majoria de les llengües— cal lluitar primer pel dret de ser. Per poder obrir-se al món, cal primer tenir una casa, és evident.

Les llengües tenen una naturalesa tossuda, resistent. O millor dit, els parlants estimen les llengües dins de les quals viuen i per això les defensen de manera tossuda i resistent. Les llengües que havien de desaparèixer, resisteixen als marges i rebroten sovint precisament per la capacitat de les persones de parlar més d'una llengua i de saber-se moure en universos desiguals, asimètrics, descompensats. El món se'ns ha fet permeable, per això necessitem categories teòriques més precises per saber-lo analitzar o, almenys, descriure'l.

El passat immutable, el mal presagi del present i un futur indefinit

Víctor García Tur

Escriptor i membre del Comitè de Drets Lingüístics del PEN Català

Pit-roig Vinyals i Tasa

Activista pels drets humans i membre del Comitè de Drets Lingüístics del PEN Català

Aquest llibre el recorren amb persistència dues idees. La primera celebra una obvietat: la Declaració Universal de Drets Lingüístics (DUDL), redactada a Barcelona el 1996, va ser una fita històrica. La segona, però, defuig el caràcter festiu de la memòria per encarar-ne una altra amb regust de memorial: amb les fites no n'hi ha prou, per fer canviar el curs de la història i encaminar-la cap a la justícia —en aquest cas, lingüística—. Per conquerir-la calen l'astúcia, la insistència i la tossudesa pròpies de qui no es conforma només a fer evident que té raó, sinó que exigeix que aquesta raó s'encarni en la consciència, les accions i les lleis dels éssers humans per tal de passar d'una vegada per totes del *de iure* al *de facto*. Trenta anys després, el diagnòstic és cristal·lí. Són tantes i tantes les llengües que encara s'enfronten a la discriminació i a l'amenaça de desaparèixer que és urgent —peremptori, de fet— actualitzar la DUDL i reivindicar-la per fer que el segle XXI sigui, renovant el llinatge del XX, un segle de lluita i exigència de justícia lingüística.

Al PEN Català ho creiem així, i és per això que el Comitè de Drets Lingüístics (presidit per Vicenta Tasa Fuster, directora de la Càtedra de Drets Lingüístics de la Universitat de València)

hem impulsat la publicació d'aquesta antologia amb l'ajut de dotze veus expertes que, provinents de diferents àmbits i diversos punts dels Països Catalans, no només comparteixen l'esperança de justícia, sinó també i especialment el compromís i la determinació per dur-la a terme. En aquest sentit, Simona Škrabec (encarregada del pròleg en la seva condició de peça imprescindible del PEN Internacional) és prou eloqüent, quan reclama «el dret de ser» de qui parla una llengua minoritzada i en reivindica la lluita. I és aquest, el motiu i l'objectiu que ens ha dut a alçar la veu: assegurar el dret inalienable de ser, d'existir plenament, que tenen tant tots els *parlants* —és a dir, tots els éssers humans— del món, com la llengua mateixa —sigui quina sigui— que els és pròpia. Aquest llibre que l'editorial Saldonar ha acollit és la primera pedra d'una tasca que volem que s'escampi pertot per tal que enlloc de la societat humana no s'hi pateixi el jou del colonialisme, de l'imperialisme, del supremacisme i, en definitiva, de la injustícia lingüística. Heus aquí, en els textos que venen, les directrius per tal que aquesta lluita recorri tot l'abast que la necessita.

Aquest és, doncs, un recull polifònic, a voltes agredolç però sempre tossut i esperançat, que recorre la història de la DUDL, que rescata la il·lusió i la urgència que la van fer néixer llavors i que la fan renéixer ara, que encaixa el xàfec fred de realitat dels darrers anys però que no hi consent i que escruta el ventall de futurs possibles amb l'estratègia bel·ligerant de l'esperança i l'exigència de justícia.

Els tres primers textos que llegireu a *El dret a la llengua* provenen de tres testimonis de l'experiència del 1996. Hi és notòria l'absència de l'Aureli Argemí, que després d'una vida dedicada

als drets dels pobles i de les llengües, ens va deixar la primavera passada. Malgrat la dissort de no poder comptar amb la seva reflexió, la revisió justa, lúcida i aguda d'en Carles Torner, l'Oriol Ramon i l'Isidor Marí permet d'orientar l'acció futura amb l'astúcia i la saviesa de qui ja n'és gat vell, del combat per la plena, ergo fàctica, igualtat lingüística. Tots tres van formar part de les discussions prèvies que van permetre donar a llum la DUDL: a finals dels anys noranta Torner era president del Comitè de Traduccions i Drets Lingüístics del PEN Internacional, i va formar part, juntament amb Ramon, de la Comissió de Seguiment de la Declaració, mentre que Marí era membre de la Comissió Científica que la va revisar i avaluar.

El judici dels que hi foren, a cavall entre una filípica i uns prolegòmens renovats, és clar i contundent. Els mateixos principis que guiaren la redacció de la DUDL no només segueixen sent vigents, sinó que avui són encara més indispensables del que ho eren fa 30 anys. La situació que llavors va fer necessari un text com la DUDL ha empitjorat, i ho ha fet perquè declarar drets humans, malauradament, no és condició suficient per implantar-los, malgrat que en sigui sempre una de necessària. El fet que la DUDL, en profètica consonància amb la sort d'altres declaracions de drets humans, no tingui pes jurídic vinculant, ha permès que un aiguabarreig de *realpolitik*, desídia cega, globalització i sobretot cosmopolitisme despòtic hagin cavalcat sobre els drets lingüístics dels diversos pobles; i ho hagi fet fins al punt escandalós i gairebé paroxíctic que, tal com indica Marí, l'Agenda 2030 no esmenti explícitament la importància de preservar la diversitat cultural i lingüística si es vol, no només que la humanitat es desenvolupi, sinó que ho faci de manera sostenible.

Tenint en compte el panorama i els seus possibles horitzons, no és pas sobrer de recordar que les llengües són un producte instintiu, ergo natural, de totes les comunitats humanes i que, per tant, matar-les —o deixar-les morir— és sinònim de matar no només una de les parts més fonamentals de la humanitat (fet que per si sol ja justifica amb escreix l'existència de projectes com la DUDL) sinó també de matar un bocí —a escala humana, sí, però no per això menys important— de la nua, múltiple vida que existeix al planeta. Ras i curt, els lingüicidis, tal com passa amb tots els assassins globals, mai no venen sols, sinó que sempre els acompanyen altres víctimes dels mateixos botxins.

Quan una llengua pateix, hi ha éssers humans que pateixen. Si una llengua desapareix, hi ha éssers humans que han desaparegut. Per això és fonamental entendre, i sobretot fer entendre, que la lluita per la igualtat lingüística no és una lluita etèria, desarrelada o desclassada, sinó que és part de la lluita comuna per una terra que sigui casa per a tothom, per un planeta que sigui llar per a les criatures —totes— que l'habiten. Perquè si les llengües són víctimes de la injustícia plural és perquè els éssers humans en són, perquè no hi ha cap opressió que defugi la materialitat, de la mateixa manera que, com bé ens ha ensenyat el segle XX, no n'hi ha cap que l'exhaureixi. Dit d'altra manera, no ens hi estem jugant l'anècdota, ens hi estem jugant la vida.

De la mateixa manera que tenir una *nacionalitat* o una altra determina aspectes tan fonamentals per a l'existència humana com la mobilitat, la salut o la guerra, pertànyer a una *nació* o a una altra determina la vida en aspectes no menys fonamentals. Pertànyer a un poble oprimat i parlar-ne la llengua pot voler dir quedar-se sense assistència mèdica perquè no parles la llengua *que toca*. Pertànyer a un poble oprimat pot voler dir haver de morir *inhòspitament*, és a dir, envoltat d'una llengua que no t'és llar, perquè el poder del

teu país ha considerat que la teva llengua, ergo la teva manera de ser al món, és inútil o, com a molt, opcional. Pertànyer a un poble oprimit pot voler dir haver de fugir —literalment— de casa teva perquè el govern considera, tal com li passa al poble uigur, que tu i la teva llengua sou una amenaça per a l'estat.

És per això que la lluita per la justícia lingüística és necessàriament indestriable de la lluita per la igualtat entre tots els éssers humans, sigui quin sigui el seu origen o condició. La immigració, o més ben dit, la necessitat obligada de migrar, és víctima germana dels lingüicidis que aquest llibre adverteix i denuncia. L'imperialisme, la folklorització imposada sobre els pobles que en van ser i encara en són víctimes, l'haver convertit, *de iure* o *de facto*, les terres en colònies o excolònies al servei dels idil·lis paradisiacs de qualsevol butxaca privilegiada per la història; tot això agermana les nacions sense estat d'Europa, i per tant i en particular també la catalana, amb la història nacional de la majoria de persones que arriben a casa nostra.

És en aquest punt, on hem de ser escrupolosament astuts com les serps i innocents com els coloms. Hem de tenir l'astúcia justa de saber quins mals compartim, condemnem i combatem i no oblidar mai que ho fem senzillament perquè són això, *mals*, i per tant no els volem per a ningú. Però sobretot hem de tenir la innocència radical, gairebé etimològica, de no convertir ningú en víctima. Perquè qui migra no és culpable de l'esmoreïment de les llengües minoritzades del país sense estat on arriba. Qui migra sovint està encara més constret per l'assimilacionisme lingüístic d'estats lingüicides com Espanya o França perquè d'aquesta assimilació en depèn estrictament que la seva presència, ergo la seva existència, sigui legal dins les fronteres de l'estat. Això no vol dir pas que l'opressió per raó de raça i/o origen eximeixi de la responsabilitat individual respecte del supremacisme lingüístic —cap

opressió és un salconduit per exercir-ne d'altres ni ens fa immunes d'esdevenir opressors— o fer veure que la castellanització forçada no col·labora en la minorització dramàtica de les llengües sense estat sota jurisdicció espanyola. Però de la mateixa manera que qui treballa per Amazon, reparteix paquets per Glovo, munta iPhones a Foxconn o recull cotó al Turquestan Oriental no és culpable de la injustícia fins i tot criminal del model econòmic malgrat que en sigui un element essencial, no és pas qui migra la causa del patiment afegit a les llengües minoritzades. La causa i la culpa de la minorització de les llengües, ergo dels pobles, és certament múltiple, però, tal com assenyalen aquells qui hi foren fa trenta anys, el fracàs de la DUDL depèn en gran part del fet que no sigui jurídicament vinculant. I si gran part del seu fracàs depèn d'una qüestió austerament estatal, l'honestedat intel·lectual ens obliga a admetre que els culpables principals del lingüicidi global són uns estats que, amb voluntat homogeneïtzadora i vassalls d'un mercat que n'aixafa la sobirania, entén només i perversament la *integració* com a sinònim d'*assimilació* (d'aquest fet n'és un bon exemple que per obtenir la nacionalitat de l'estat espanyol sigui obligatori saber castellà, independentment de quina sigui la llengua pròpia del lloc on visquis).

Els drets lingüístics són drets humans, i per tant la DUDL, commemorada però sobretot reivindicada en aquest llibre, és i vol ser companya no només de la Declaració Universal de Drets Lingüístics, sinó també de les lluites —totes— perquè aviat aquests esdevinguin no només prescriptius, sinó també descriptius del món d'arreu. Valent-se de la memòria, però rebutjant fermament ser només un memorial, el llibre clama que n'hem estat i en som moltes, les víctimes germanes dels mateixos —malgrat diversos—

opressors, reclama justícia arreu en totes les llengües i per a totes les llengües i proclama l'estratègia perquè la justícia abandoni el terreny de la utopia i sigui llei i arrel per a tots els pobles d'aquest món. Llegiu, doncs, i sobretot feu astutament, innocentment i incansablement perquè les paraules d'Espriu esdevinguin certes: «Diverses són les parles i diversos els homes, i convindran molts noms a un sol amor».